

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckt motion om åtgärder för att förebygga att renar överköres av tåg.

I en i andra kammaren väckt och till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion II: 39 av herr *Gustafsson* i Borås m. fl. föreslås, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder i syfte att mera effektivt än för närvarande förebygga kollisioner mellan tåg och renar, minska det lidande för påkörda djur som därvid förekommer samt höja ersättningsbeloppen till renägarna, vilka med nuvarande ersättningar gör alltför stora ekonomiska förluster.

I motionen anföres, att antalet av tåg överkörda renar ökat starkt. Årligen dödas numera på detta sätt över 2 000 djur. SJ har i ersättning utbetalat över 200 000 kr. per år de senaste åren. Orsaken till stegringen torde vara dels den större trafikintensiteten, dels snö- och betesförhållandena, dels de ändrade renskötselmetoderna. Man har försökt olika sätt att skrämma bort djuren från banvallarna, vilka dock visat sig ineffektiva. Kanske det enda effektiva medlet att förhindra att renarna överköres torde vara att bygga stängsel utefter järnvägarna.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Svenska samernas riksförbund och Svenska djurskyddsföreningen.

Järnvägsstyrelsen anför:

Motionärernas beskrivning av förhållandena i samband med att tåg kolliderar med renar överensstämmer i stort med styrelsens uppfattning. Styrelsen anser ej att förhållandena är tillfredsställande och har vidtagit olika åtgärder. Försök pågår, som har till syfte dels att i god tid upptäcka renarna, dels att söka skrämma bort renarna från banan, dels även att söka hindra att renarna kommer upp på denna. Här nedan redogöres för den aktuella situationen.

Hos lantbruksstyrelsen har hemställts om medverkan att inom renforskningen bevaka de problem, som har med renarnas beteende utefter järnväg att göra.

Försöken med strålkastare kommer att fortsätta med förbättrad utrustning. Likaså prövas en renvarningsanordning (utströmmande luft) på ett malmtågslök. Något resultat från dessa prov kan dock ännu icke redovisas.

Från Radiotjänst har som lån erhållits en inspelning av vargtjut och hundskall, och prov därmed kommer snarast att igångsättas.

På inlandsbanan har en ganska omfattande buskröjning visat sig vär-
Bihang till riksdagens protokoll 1964. 11 saml. Nr 8

defull genom att den gör det möjligt för rälsbussförarna att upptäcka renarna i tid.

Prov med saltsleken på 100—200 m avstånd från banan pågår. Dessa är lockande för renarna och har viss effekt att hålla dem från banan.

Den mest effektiva åtgärden för att förhindra att renarna påköres är renstängsel. Frånsett att anordnande av dessa medför stora ekonomiska utlägg, möts förslag härom icke alltid med förståelse av renägarna. Samtidigt som stängslet hindrar renarna att komma upp på banan, hindrar det även renhjorden, när den skall drivas till nya renbeten. Ett stängsel på en viss sträcka nära järnvägen kan även ha rakt motsatt verkan än den avsedda, det kan samla renarna på banan eller hindra dem komma därifrån. En ökad förståelse för lämpligheten att anordna stängsel tror man sig dock numera kunna spåra hos renägarna.

Stängsel blir en dyrbar anordning, och bör enligt styrelsens mening endast ifrågakomma på sådana avsnitt, där renarna ofta korsar banan. Att sätta upp stängsel efter alla mer hemsökta linjer, totalt ca 1 000 km, skulle kosta ca 10 miljoner kronor och synes uteslutet med hänsyn till kostnaden.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i sin femårsplan 1964—1968 för beredskapsarbeten upptagit renstängsel till en längd av 140 km och för en kostnad av 700 000 kronor, således med ett lägre km-pris än statens järnvägar ansett sig behöva räkna med, å sträckan Gällivare—Kalix älv. Ett par av här berörda lappbyar är dock emot stängslet. Järnvägsstyrelsen ser med tillfredsställelse länsstyrelsens initiativ.

Frågan om hur skadade renar bör avlivas har ständigt hållits aktuell. För att underlätta avlivningen prövades redan för ca 15 år sedan olika slag av slaktpistoler (slaktmasker).

De då använda vanliga slaktpistolerna visade sig emellertid ej vara lämpliga. Ej heller senare prov med nyare och lätthanterligare typer av slaktpistoler har gett bra resultat. Användning av slaktpistol kräver nämligen att en man håller i det skadade djurets horn, så att huvudet är stilla, medan en annan placerar pistolen mot djurets panna. Eftersom föraren ofta ensam måste avliva renarna, kan slaktpistolen inte alltid användas. Länsveterinären i Norrbottens län förordade vid diskussioner, som fördes år 1955, slaktpistol men fann även den specialkonstruerade hammare, pikhammare, som nu huvudsakligen används, vara godtagbar med hänsyn till de särskilda förhållanden, under vilka renarna måste avlivas.

När renar påkörts av tåg, skall tågpersonal avliva de djur, som är svårt skadade och som forfarande är kvar på platsen. Rapport lämnas till tågklarareraren på nästa station. Denne underrättar i sin tur banpersonal och polismyndighet. Banpersonal beger sig därefter ut på linjen för att söka upp de renar, som är svårt skadade och som ej kunnat avlivas av tågpersonalen.

Banpersonalen på linjer, där renar ofta påköres, är sedan länge av statens järnvägar utrustad med s. k. rengevär, en repeterstudsare med 8 mm kaliber. Flera av banpersonalen har fått tillstånd att använda egna älgstudsare.

Frågan om lämpliga avlivningsredskap att tilldelas tågpersonal har trots förutnämnda och andra försök samt kontakter med grannlänternas specialister ej lösts. Att utrusta tågpersonalen med skjutvapen, t. ex. kabiner, har ej ansetts vara lämpligt.

Ersättning för dödade renar har varit oförändrad lång tid. Efter kontak-

ter med Svenska samernas riksförbund förra året fastställdes nya ersättningar och fr. o. m. 1/8 1963 utgår följande belopp:

1. Hanren	140 kr./st.
2. Honren (vaja)	100 »
3. Kalv	40 »
4. Dragren	efter värdering, i regel högst 300 kr./st

Tidigare utgick följande ersättningar

1. Hanren	100 kr./st.
2. Honren	80 »
3. Kalv	35 »
4. Dragren	efter värdering, i regel högst 250 kr./st.

Enligt införskaffade uppgifter har ren vid 1963 års taxering åsatts ett förmögenhetsvärde av 80 kronor och ett slaktvärde av 120 kronor, oavsett renarnas ålder och kön.

Med stöd av Kungl. Maj:ts beslut den 27/5 1960 betalar staten följande ersättningsbelopp för renar, som dödats av rovdjur: för hanren (tjur eller ox) över två år, 230 kronor, för honren över två år, 130 kronor, för ungren oavsett kön, 90 kronor och för årskalvar 40 kronor.

Styrelsen är av den uppfattningen att de ersättningsbelopp, som statens järnvägar nu utbetalar, är lämpligt avvägda.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att ökningen av antalet tågöverkörda renar har sin orsak bl. a. i den allt extensivare driftformen för renskötsel. Det effektivaste sättet att underlätta bevakningen och hindra otillåtna renströvningar är spärrstängselanordningar, vilka emellertid bör kompletteras med vaktstugor, förbättrade kommunikationer inom lappbyområdet, rationellt utformade rensamlings- och arbetshagar, godkända slaktanordningar o. s. v. samt en starkt underbyggd upplysnings- och rådgivningsverksamhet.

Ett renspärrstängsel kan emellertid få katastrofal verkan, om en renhjord lyckas ta sig genom stängslet och komma upp på banvallen.

Enligt styrelsens mening synes motionärerna vilja angripa en företeelse, som i stället bör förekommas redan på ett tidigare stadium genom sådana anordningar och åtgärder som medverkar till ett rationellare utnyttjande av arbetskraften och en högre tamhetsgrad på renhjordarna. Som komplement till sådana anordningar och åtgärder bör spärrstängsel uppföras.

Styrelsen tillstyrker att tågpersonalen förses med s. k. bultpistoler, vilka är effektiva och lätta att hantera.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser, att bevakningen av järnvägsnätet bör effektiviseras särskilt på utsatta ställen. Järnvägspersonalen bör förses med moderna avlivningsverktyg, lämpligen bultpistoler, och personalen bör erhålla erforderlig utbildning.

I bifogat yttrande från lappfogden i länet anföres bl. a. att det icke är möjligt att förebygga skadorna genom uppförande av stängsel. Under snö-

rika vintrar skulle ett sådant ej utgöra något säkert hinder för renarna. Tågpersonalen bör utrustas med bultpistoler för skadade renars avlivande. Spårare bör dessutom kunna lejas bland ortsbefolkningen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller att med nuvarande renskötselmetoder renar under så gott som hela vintern uppehåller sig i trakter där de kan bli påkörda av tåg.

Att utrusta tågpersonalen med bultpistol torde icke medföra någon påtaglig förbättring när det gäller att avliva skadade renar. Pikyxa och lämplig kniv torde vara bättre. Kulgevär, använt av en mindre skicklig skytt, kan orsaka det skadade djuret onödigt lidande. Teoretiskt borde stängsel vara den effektivaste åtgärden men i praktiken blir det inte så. Det måste finnas öppningar i stängslet och om renar genom dem lyckas ta sig in på banan, kan följderna bli att överkörningarna ökar.

Utbetald ersättning synes icke motsvara renens värde. Länsstyrelsen förordar därför att ersättningsbeloppen omprövas men att motionen i övrigt ej föranleder åtgärd.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller, att de många försök som gjorts för att hålla renar borta från banorna ej lett till framgång. Endast stängsel har visat sig effektiva. Att helt inhägna järnvägarna med stängsel synes därför vara enda möjligheten. Invånarna i en del lappbyar motsätter sig dock uppförande av stängsel, som skulle försvåra framkomligheten för renhjordarna.

Hittills använda redskap för renarnas avlivande är oändamålsenliga. Bultpistol är ej till fyllest. Lokpersonalen bör i stället utrustas med skjutvapen, vilket skett i Norge.

Länsstyrelsen förordar, att försök göres med stängsel och att frågan härom utreds samt att ersättningsbeloppen omprövas.

Svenska samernas riksförbund åberopar som eget utlåtande ett yttrande av rennäringsnämnden, vari anföres bl. a. följande:

För bedömning av frågan om de tågöverkörda renarna bör i detalj specificerade uppgifter lämnas angående de bansträckor, där tågöverkörning sker, med angivande av antal överkörda renar olika år och årstider. Med utgångspunkt i detta material bör en analys göras av orsakerna till överkörningar och dessas fördelning i rum och tid. Det har uppgivits att i Norrkaitum endast ett mindre antal renar överkörs av tåg, medan Mellanbyn lider betydligt större förluster genom tågöverkörningar. Banans placering i de olika beskaffade renbeteslanden — mitt genom sommar-, vinter- resp. höstland eller följande gränser för sådant land, parallellt med huvudflyttningstråken, mitt på eller vinkelrätt mot dessa stråk etc. — torde ha en avgörande betydelse för skadegörelsen på rennäringen.

I yttrandet framhålles vidare bl. a. att stängsel på banans båda sidor torde vara den enda åtgärd som löser frågan samt anföres beträffande denna och andra åtgärder följande:

Stängslen måste ses som tekniska anordningar, vilka för sin drift erfordrar vissa effekthöjande arrangemang. I sådant hänseende ifrågakom-

mer stugor för vaktmanskap, radiosändare och -mottagare, motorfordon m. m.

Det bör undersökas om rälsbussar och tåg är försedda med tillfredsställande ljus och bromsar, så att de kan stanna inom belyst sträcka och även i övrigt fyller de krav, som kan ställas bl. a. ur djurskyddssynpunkt. De medeltidsaktiga pikyxor, varmed lokpersonalen nu är utrustad för renars avlivning, bör snarast försvinna och ersättas med bultpistoler. Emellertid kan varken yxor eller pistoler lindra kvalen för de lemlästade renar, som orkar släpa sig ett stycke från banan. Förföljning av sådana renar är nämligen ofta praktiskt ogörlig på grund av mörker m. m.

Det framhålles vidare att enligt ansvarighetslagen full ersättning skall utgå för överkörda renar — även för livdjurs- och avelsvärde. I fall av process skulle domstol utan tvivel utdöma full ersättning och anledning saknas att ersätta överkörda renar med lägre belopp än som utgår för rov- djursrivna.

Förbundet tillstyrker bifall till motionen och anser det oundgängligt att ett direkt krav på stängsel med anordningar av nämnt slag och på stöd av sysselsättningsmedel göres.

Svenska djurskyddsföreningen tillstyrker motionen utan närmare motivering.

Utskottet

Enligt utskottets mening är de i motionen upptagna spörsmålen om åtgärder för att förebygga kollisioner mellan tåg och renar och minska lidandena för påkörda djur värda stort beaktande.

Av de redogörelser som lämnats i remissyttrandena synes det som om någon tillfredsställande lösning ännu icke kunnat anvisas. Mycket skiftande uppfattningar föreligger om värdet av olika åtgärder som hittills prövats. Detta gäller såväl förebyggande åtgärder, bland vilka spärrstängsel särskilt uppmärksammats, som efterföljande åtgärder, d. v. s. sådana som syftar till avlivande av skadade renar. Spörsmålen är emellertid kontinuerligt uppmärksammade på olika håll inom den statliga förvaltningen. Utskottet får härutinnan hänvisa bl. a. till den av närmast berörda statliga myndighet, SJ, lämnade, ovan återgivna redogörelsen för den aktuella situationen, för vunna erfarenheter och för pågående eller planerade försök. Det är också av intresse i detta sammanhang exempelvis att SJ i fråga om järnvägsanläggningen Kiruna—Svappavaara fört underhandlingar med kammarkollegiet rörande åtgärder till skydd för renskötseln. Vidare torde inte minst de åtgärder till rennäringens främjande som vidtagits enligt beslut av 1962 års riksdag bli av betydelse även för lösande av förevarande problem, särskilt på längre sikt. Beslutet innebar bl. a. att den centrala handläggningen av frågor rörande rennäringen väsentligen skulle ankomma på lantbruksstyrelsen. Till denna har enligt riksdagsbeslutet knutits två rådgivande organ, nämligen rennäringens nämnden, bestående av företrädare för samerna, samt renforskningsnämnden. Nämnderna kan allmänt sägas ha

till uppgift bl. a. att medverka till rennäringens rationalisering. Väsentliga uppgifter härvid är att åstadkomma att arbetskraften blir bättre utnyttjad och att renhjordarna blir tamare. Vunna resultat bekantgöres genom kurser — företrädesvis i samebygder — samt genom upplysnings- och rådgivningsverksamhet, särskilt beträffande driftekonomiska och organisatoriska frågor. Bl. a. har spörsmålen om stängsel kring järnvägen och andra åtgärder till skydd för renarna behandlats vid sådana kurser.

Av betydelse i detta sammanhang torde även vara, att enligt vad utskottet erfarit Kungl. Maj:t beslutat tillkalla en utredning för frågor om rennäringen. Utredningen skall bl. a. sträva efter att renskötseln så långt möjligt ges samma förhållanden som annan husdjursskötsel. Även den administrativa organisationen skall undersökas.

Utskottet vill understryka vikten av att de strävanden som nu genom berörda myndigheter och i samarbete dem emellan pågår för att komma till rätta med de i motionerna påtalade förhållandena ävensom den beslutade utredningen fullföljes och förutsätter att så kommer att ske. Problemens svårighet medför att omedelbara lösningar icke kan påräknas men behovet av expertis för dessa arbetsuppgifter synes tillgodosett och utskottet har vid sina överväganden kommit till den uppfattningen att en framställning till Kungl. Maj:t om ytterligare åtgärder f. n. icke är påkallad.

Vad beträffar den i motionen upptagna frågan om ersättningsbeloppen för påkörda renar är det icke möjligt för utskottet att bedöma, huruvida de utgående beloppen är rätt avvägda eller icke. Såvitt utskottet kunnat finna torde det icke heller ankomma på riksdagen eller Kungl. Maj:t att besluta i denna fråga. Därest en för båda parter nöjaktig överenskommelse icke kan träffas torde frågan få prövas i annan ordning.

Utskottet behjärtar motionens syfte men finner sig med hänvisning till det ovan anförda böra hemställa,

att motionen II: 39 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1964

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Schött, Hellebladh, Eric Gustaf Petersson, Tage Johansson, Svanström och Hedlund samt fru Hultell;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Jacobsson i Sala, Carlsson i Huskvarna och Dickson, fru Jäderberg och fru Thunvall, herr Nilsson i Bästekille, fröken Anderson i Lerum, herr Larsson i Borrbj och fru Forsling.